

**ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ВЪНШНИ ШОКОВЕ
ВЪРХУ ИКОНОМИКИТЕ НА БЪЛГАРИЯ И ХЪРВАТИЯ:
ИСТОРИЧЕСКИ АСПЕКТИ И СЪВРЕМИЕ**

**THE IMPACT OF EXTERNAL SHOCKS ON THE BULGARIAN
AND CROATIAN ECONOMIES: HISTORICAL
AND CONTEMPORARY ASPECTS**

**Веселина ШАЛАМАНОВА, Соня ГЕОРГИЕВА
Veselina SHALAMANOVA, Sonia GEORGIEVA**

DOI: 10.61836/XXQA9421

Received: 15.09.2023
Available online: 21.11.2023

***Abstract:** Bulgaria and Croatia are small open economies that are not affected by prices and other macroeconomic variables internationally, but their economic activity depends on external economic trends that have an impact on their local economies. The aim of this paper is to trace and analyse the impact of external shocks on the economies of the two countries under consideration historically through a retrospective economic-historical analysis, which will clarify chronologically how, from similar starting points and potential, the two countries have different degrees of convergence vis-à-vis European Union countries and are moving at different rates of economic growth and development. It traces the impact of exogenous shocks affecting political stability, structural reforms, inflation, fiscal policy, foreign trade relations and other macroeconomic aspects as a consequence of the behaviour of the two countries.*

Key words: economic history, market economy, external shocks, energy crisis, Bulgaria, Croatia

JEL: N10, H12, F00, E60

Въведение

Темата за шоковете, причинени от външни за икономиката влияния, е разглеждана в научната литература от Ф. Кидланд и Е. Прескът (Kydland, Prescott, 1982) в контекста на технологичните шокове, свързвайки ги главно с общата факторна производителност. Дж. Хамилтън (Hamilton, 2003) изследва петролните шокове като основен източник на колебания в бизнес-цикъла и установява, че повишението на цените оказва по-силно въздействие върху стопанската конюнк-

тура отколкото намаляването им. Тази тема става все по-актуална предвид сътресенията, на които е подложена световната икономика особено през последното десетилетие на настоящия век.

България и Хърватия в най-ново време преживяват почти идентични удари от шокове, които се явяват екзогенни за техните икономики. Необходимо е най-напред да изясним границите за избора на разглежданите сътресения, дефинирани като шокове. В случая се спираме на теоретичната формулировка за шок, приета в трудовете на Б. Бернанке (Bernanke, 1986) и споделяна от В. Рейми (Ramey, 2016), а именно, че шоковете са „примитивни“ екзогенни сили, които удрят икономическата система и причиняват колебания без да имат общи причини, респективно не са свързани с обичайния бизнес цикъл на икономиката и не могат да бъдат предвидени. Съгласуваме споменатото определение с това на Международния валутен фонд (International Monetary Fund, 2021), също на Дж. Миклян и Кр. Хьолшер (Miklian, Hoelscher, 2021), които се придържат към по-общото дефиниране на понятието от МВФ за екзогенен шок – „внезапно събитие извън контрола на властите, което има значително отрицателно въздействие върху икономиката“. Въз основа на това концептуално изясняване изключваме финансовите сътресенията от 2007–2008 г., поради техния ендогенен характер. Същевременно се стараем да проследим хроничните последствия от външните шокове, където ги има, въпреки че те не са остри по природа, а са по-скоро циклични. Обръщаме внимание, че в настоящата разработка шоковете се разглеждат не само като отрицателно явление, те могат да имат и положително влияние върху икономическото развитие. Изследването е в своя начален етап и няма претенции за изчерпателност по темата за външните шокове и техните ефекти в сравнителен план върху икономиките на България и Хърватия.

Исторически аспекти

След Втората световна война до края на 80-те години на XX в. България и Хърватия са част от социалистическата икономическа система. През този период Хърватия е в пределите на Социалистическа федеративна република Югославия. Характерна черта на икономическо развитие на двете държави по време на социализма е ускорената индустриализация, в резултат на която те се превръщат от аграрни в индустриални икономики. Най-голямо значение за тяхната търговия има общия социалистически пазар на Съвета за икономическа взаимопомощ (СИВ). България е член на СИВ от 1949 г., а Югославия от 1964 г. Икономическите анализи показват, че в края на 80-те години на XX в. най-зависими от външнотърговския обмен са България, Чехословакия и Югославия (Berov, 1999, р. 44). България е в много неблагоприятно положение поради факта, че над 4/5 от нейния общ износ е насочен към страните от СИВ. В значително по-добра позиция по този показател е Югославия (вкл. Хърватия), чиято икономика е по-отворена към за-

падноевропейските държави след политическия завои на Й. Б. Тито през 1848 г.

През първата половина на 70-те години на XX в. световната икономика е разтърсена от нефтените шокове вследствие на рязкото повишаване на цените на петрола от организацията на държавите износителки на петрол, което довежда до девалвация на американския долар. Последвалата рецесия слага край на продължителния период на постъпателен икономически растеж в капиталистическите държави. За да се справят с кризата, повечето от тях се насочват към високотехнологични производства с по-ниски енергийни разходи. През това време социалистическите държави слабо усещат ударите на петролната криза поради приоритетното ориентиране на техния износ към пазарите на СИВ, специфичното ценообразуване в рамките на Съвета и широко разтворения съветски енергиен чадър. В резултат на политическите промени в СССР през 1985 г. обаче динамиката на социалистическия пазар се променя крайно неблагоприятно през последното десетилетие на XX в.

Разпадането на СИВ през 1991 г. е първият шок, който удря икономиките на бившите социалистически държави. Той се изразява най-вече в бързо свиване на техните външни пазари и общо влошаване на условията за търговия. Следващият външен шок е свързан с рязкото увеличаване на цените на петрола на международния пазар поради кризата в Персийския залив и последвалата рецесия в западните икономики, което от своя страна води до чувствително намаляване на техния внос от източноевропейските държави. Ембаргото на ООН срещу Югославия също се определя като външен шок, въпреки че отраженията му върху българската и хърватската икономика са противоречиви и трудно проследими. Негов страничен ефект е появата на незаконни или полузаконни стопански дейности, подхранващи корупционни схеми. Тези външни шокове се отразяват крайно неблагоприятно върху динамиката на външнотърговския обмен на разглежданите държави. През 90-те години преобладаваща е тенденцията на значително съкращаване на техния стокообмен с чужбина. Конкретно за България в края на десетилетието (1999 г.) стойността на нейния външнотърговски стокообмен е намалал с 66,1% спрямо равнището от 1990, т.е. приблизително три пъти (Statistical Handbook, 2001, pp.161–169).

Погледнато в сравнителен и по-близък исторически план прави впечатление, че България и Хърватия тръгват по пътя на реформите от централно планирана към пазарна икономика почти едновременно и от сходни начални позиции, но с времето става очевидно, че те се движат в общата посока с различна скорост.

В началото на 90-те години на XX в. икономиката на България е белязана от силен спад на промишленото и земеделското производство, тежка финансова и социална криза. През 1991 г. брутният вътрешен продукт (БВП) на страната намалява с 31% спрямо 1989 г., а външният дълг на България превишава с 60% нейния БВП (Minasyan, 2004, p. 31). През 1997 г. е въведен Паричен съвет (Валу-

тен борд), чиято основна задача е овладяване на високата инфлация, постигане на финасова и банкова стабилизация, което е реализирано постепенно в следващите години. От 2004 г. България е член на НАТО, а през 2007 г. е приета в Европейския съюз (ЕС). Според индекса за цифрова икономика и общество /DESI/ на Европейския съюз за 2022 г., България е на двадесет и шесто място сред 27-те държави членки на съюза, отбелязвайки 9% среден догонващ ръст спрямо тях. Въпреки че е на едно от последните места в класацията по цифровизация в ЕС, секторът по Информационни и комуникационни технологии в България се развива динамично и през 2022 г. съставлява близо 4,5% от БВП (Ministry of Finance, 2023). През същата година секторът на услугите, който е сред най-уязвимите по отношение на външни влияния и шокове, представлява 70,1% от брутната добавена стойност в икономиката (National Statistical Institute, 2023). България е в процес на присъединяване към шенгенското пространство и въвеждане на еврото, но на настоящия етап не успява да изпълни докрай европейските критерии за участие във финалния етап на Икономическия и паричен съюз (Challenges facing the Bulgarian economy, 2022).

Хърватската държава се отделя от Югославия официално през 1991 г. и тръгва по пътя на самостоятелното развитие. Страната става член на НАТО през 2009 г. Приета е в ЕС по-късно от България, а именно през 2013 г. През 2023 г. обаче Хърватия вече е част от еврозоната и шенгенското пространство, за разлика от България. Основни сектори в хърватската икономика са туризъм, индустрия и селско стопанство. Земеделието обхваща по-малко от ¼ от земната площ на страната и произвежда предимно пшеница, слънчоглед, царевица и други. Туристическият сектор е добре развит и съставлява 20% от БВП на страната. Според индекса за цифрова икономика и общество /DESI/ на Европейския съюз за 2022 г., Хърватия е на двадесет и първо място сред 27-те членки на съюза, но с добър потенциал за израстване поради високата концентрация на високотехнологични компании на територията на страната. По отношение на енергийната безопасност, Хърватия внася около 50% от годишно консумираната енергия, 80% от необходимия за икономиката петрол, 40% от използвания газ, 30% от електроенергията си и 100% за удовлетворяване на потребностите си от въглища (Croatian Bureau of Statistics, 2022).

Съвременни екзогенни шокове

Придържайки се към приетото определение за външен шок се спираме най-напред на здравните кризи. В периода 2003–2022 г. се наблюдава неколккратно откряване на огнища от птичи грип в Европа и света, като данните за въздействие върху икономиките на наблюдаваните страни са оскъдни. В доклад на Хърватския ветеринарен институт се твърди, че когато през 2006 г. са идентифицирани огнища на зараза с инфлуенца сред дивите птици на територията

на Хърватия, здравето на домашните птици е останало на задоволително ниво в резултат на взетите мерки за проследимост и ограничаване на разпространението на болестта в страната. По данни от същия доклад Хърватия дължи загубите си /без да се конкретизира/ не толкова на причинителя инфлуенца, а по-скоро на медийното отразяване и създамата се паника около него, която засяга поведението на потребителите. Според хърватското статистическо бюро, през 2006 г. се наблюдава незначително намаление в сектор птицевъдство в сравнение 2004 г. и 2005 г., като броя животни в сектора са както следва: 2004 г. – 11185, 2005 г. – 10641 и през 2006 г. 10045 броя (Croatian Bureau of Statistics, 2021). Поради оскъдните данни е трудно да се направи обоснован извод за наличие или отсъствие на решително въздействие от конкретния външен шок върху птицевъдството или като цяло за икономиката на Хърватия.

В България статистическите данни очертават сходна картина. Според доклад, публикуван в Български ветеринарномедицински вестник, обобщаващ информацията за случаите на високопатогенна инфлуенца по птиците в България, в периода от 2001г. до 2022 г., са идентифицирани огнища на птичи грип (H5N1 и H5N8) през годините 2006, 2010 и 2015 г. Засечените огнища са главно в големи ферми за диви птици и не са оказали съществено негативно въздействие върху сектора селско стопанство. Налице са обаче промени в общата стойност на продукцията в птицевъдството. Например, наличните статистически данни показват, че през 2006 г. продукцията в раздел птици възлиза на 342.8 млн. лв., което означава растеж с 1.01% спрямо предходната 2005 г. През 2010 г. е регистриран спад с 1.01% спрямо 2009 г., а през 2015 г. продукцията отново намалява с 1.05% спрямо 2014 г. (Stoimenov, 2019 pp. 15–48).

В контекста на здравните кризи пандемията Ковид-19 е външен шок, причинител на дългосрочни макроикономически дисбаланси, които впоследствие придобиват хроничен характер. В това отношение сравнението между България и Хърватия е доста контрастно. По време на пика на вируса в Хърватия се прилагат силно рестриктивни мерки, стига се дори до спиране на градския транспорт за определено време. Фискалната политика на правителството е ориентирана към подкрепа на малкия бизнес и местните производители. Част от мерките се изразяват в покупка на непродадени запаси от селското стопанство, хранително-вкусовата промишленост и други стоки от особено значение, които имат голям дял в хърватската икономика. Водеща насока в държавната политика за справяне с кризата от Ковид-19 е грижата за бизнесите, стартирали дейността си по време на пандемията. Те получават облекчения на база предходния месец, в който са започнали дейността си или са започнали работа, което се прилага за новоназначени служители. В България, този елемент изцяло отсъства. Използваният финансов ресурс за подпомагане на бизнеса е изключително оскъден, не се прилагат данъчни облекчения за засегнатите бизнес дейности в икономиката. През последното

тримесечие на 2020 г., т.е. след определен период на трайно присъствие на корона вируса и локдаун, ръстът на БВП за Хърватия е 2.7%, а за България – 2.2% (International Monetary Fund, 2021). В България свиването на БВП се обяснява с изтеклия мораториум върху част от данъчните постъпления и с разхлабените мерки в периода от началото на последното тримесечие на 2020 г. В Хърватия този факт е свързан и с плавното отпускане на рестрикциите по наложения локдаун и започналата ваксинация на населението.

Що се отнася до увеличената смъртност сред населението вследствие на Ковид-19 през периода от месец март 2020 г. до март 2021 г. в България процентното съотношение на смъртност спрямо общия брой случаи е 4.2%, а в Хърватия е 2.23%. (Ministry of Health Bulgaria, 'Spread of Covid-19 around the world', 2021). Тази разлика се обяснява с различния подход на двете държави за справяне с проблема. Хърватия налага по-строги рестрикции и компенсират засегнатите сектори в първата година от началото на пандемията. България от своя страна се опитва да запази частично икономическата си активност и действа с мерки „на парче“, което води до по-висока заболяемост и смъртност, от здравна гледна точка. Във финансово отношение, според данни от 2023 г., България получава 5,6 млн. евро по Плана за възстановяване и устойчивост, базиран на разходите, извършени по време на Ковид-19, а Хърватия получава 5.5 млрд. евро, което кореспондира с по-високия разход, направен за управление на пандемията (European Commission, 'The Recovery and Resilience Plan for Croatia', 'Bulgaria's recovery and resilience plan' 2023).

Определено положителният ефект от споменатия шок е проявената гъвкавост, с която икономиките и на двете страни осъществяват своята дигитална трансформация. Данните, с които разполагаме, дават възможност за по-детайлен поглед в училищната система. Хърватия още през 2015 г. започва пилотен проект за електронни училища, чрез който се осигурява дигитално оборудване в 150 учебни заведения. При шока от Ковид-19 и последвалия продължителен локдаун държавата разгръща проекта в национален план и по този начин осигурява непрекъснатост на учебния процес. В България процесът на дигитализация се разгръща след влизане в сила на заповедта за преминаване в дистанционна форма на обучение. По данни на Съюза на българските учители през 2020–2021 г. има 504 иновативни училища, които осъществяват активно дигитално изпълнение на учебните занятия с учениците. Според Института за изследвания в образованието през 2020 г. близо 90% от учениците в цялата страна започват дигитално обучение още от самото начало на преминаването в дистанционна форма на обучение в национален план. В голямата си част училищата използват набор от платформи за обучение съобразно препоръките на МОН. В рамките на една година след началото на пандемията ОРЕС (Обучение от разстояние в електронна среда) повишава самооценката на дигиталните умения на учители-

те (Hristova, Petrova, Papazova, 2020). Този експресен процес на преминаване в нова форма на обучение повишава равнището на дигитална компетентност на педагогическите специалисти.

Един от най-острите външни шокове за икономиките не само на България и Хърватия, а и за целия Европейски съюз, е енергийната криза, като следствие от войната между Русия и Украйна и наложените рестрикции от ЕС срещу Русия. През декември 2022 г. влиза в сила забраната за внос на руски петрол в страните от Европейския съюз. Мярката се отнася за две трети от общия поток петролни продукти от Русия към ЕС. През февруари 2023 г. ограниченията се разрастват. България обаче установява временна дерогация за вноса на суров нефт, поради липсата на други алтернативи за доставки и спецификата на географското си положение. Като си има предвид, че 37% от вноса на газ в ЕС идва от Русия, рязката забрана за внос на петрол и петролни продукти влияе трайно негативно върху икономиките на страните членки, води до инфлация, налага спешна диверсификация на енергийните доставки, икономии на енергия и внедряване на възобновяеми енергийни източници – промени, за които повечето от държавите не са подготвени. Европейската комисия констатира, че вследствие на наложеното ембарго цените на дребно на природен газ са се увеличили с 65%, а на електроенергията с 30% през 2022 г. (Martínez-García, Ramos-Carvajal, Cámara, 2023, pp. 2–9). Наблюдават се съществени разлики по отношение на импакта на енергийната криза върху икономиките на европейските държави членки. Сравнението на България и Хърватия обаче показва и сходни ефекти.

България е силно зависима по отношение на вноса на руските енергийни доставки и това е константна величина до и след удара на енергийния шок през 2022 г. Така например, през 2018 г. 56,33% от вноса на нефт в страната е руски, следват 55,47% през 2019 г., 42,09% през 2020 г., 35,18% през 2021 г. Видимият спад се свързва до известна степен с пандемията на Ковид-19 и временното намаляване на икономическата активност. През 2022 г. процентите отново нарастват до 54,88%. В Хърватия вносът на руски нефт през 2018 година е 53,63%, а през 2019 г. – 22,08%. Следват резки спадове – 9,26% през 2020 г., 5,35% през 2021 г. и 13,95% през 2022 г. Те се обясняват с въздействието на Ковид-19 и предприетата диверсификация от страна на Хърватия, която е на едно от челните места относно намаляването на зависимостта си от руски петрол в ЕС (Martínez-García, Ramos-Carvajal, Cámara, 2023, pp. 2–9).

В резултат на влошените търговски отношения с Русия, в България и Хърватия цените на газа се вдигат с около 60%, като увеличението е по-голямо в България, което е релевантно на по-изразените зависимости. И в двете държави е налице чувствително повишение на цените на газ и нефт, над средното за ЕС. В България най-засегнати от увеличените цени са производствения сектор, също и строителния. И в Хърватия се наблюдава повишаване на цените в производствения сектор – с 3,6%, докато в България процентите за този сектор са 5,11%

(Martínez-García, Ramos-Carvajal, Cámara, 2023, pp. 2–9). Имайки предвид продължаващата война между Русия и Украйна, а също така избухналия нов военен конфликт между Израел и Палестина, се очаква ново увеличение на цените на енергията. Това засилва икономическата несигурност като цяло в ЕС за дълъг период от време. Една от основните причини за поскъпването на електроенергията е пазара на газ, което увеличава риска от висока инфлация. Овладяването на този пазар е от ключово значение предвид нарастващите цени на храните в резултат на постоянни дисбаланси между търсене и предлагане, причина за които е външният шок от санкциите на ЕС срещу Русия.

В стремежа си за бърза диверсификация на енергийни източници ЕС обаче пренебрегва своите икономически интереси в името на политиката. Нивото на социално благополучие и екология биват изместени от прилаганите енергийни забрани, които причиняват повишаване на цените на енергията и увеличават натиска спрямо най-бедните жители на съюза. Устойчивата икономическа политика на ЕС в дългосрочен план се разколебава под политически претекст вследствие несигурността на световния пазар на енергия. Възстановяването от външните шокове от последните три години в страните от ЕС върви бавно и неравномерно. Пандемията Ковид-19 и енергийната криза предизвикаха бърза дигитализация на икономиките и повишена инфлация, както и трайни макроикономически дисбаланси. Същевременно шокът от войната между Украйна и Русия и силно рестриктивните мерки на ЕС спрямо руските петролни продукти налагат бърза диверсификация на енергийните източници, за което икономиките на повечето държави членки не са подготвени.

И все пак, въпреки ударите от тези шокове, Хърватия успява до голяма степен да прилага ефективни политики за икономическа и правна конвергенция с ЕС. Проявената от управляващите политическа воля, последователност в решенията и контрол при изпълнението корелират положително с икономическите резултати. В това отношение България изостава и все по-видимо е разминаването между поставени цели и реални постижения. Част от причините следва да търсим в трайната политическа нестабилност през последните години поради превеса на партийните интереси над разумните действия за единна икономическа политика в името на националния интерес.

REFERENCES:

- Bernanke, B. 1986. Alternative explanations of the money-income correlation. *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, vol. 25, pp. 49–99.
- Berov, L. 1999. *The economy of Bulgaria and former socialist countries. A decade later, 1989–1999*. Sofia: Planeta3. [Беров, Л. 1999. *Икономиката на България и бившите социалистически страни. Десетилетие по-късно. 1989–1999*. София: Планета3].

Borožan, D., M. Cipčić, 2022. Asymmetric and nonlinear oil price pass-through to economic growth in Croatia: Do oil-related policy shocks matter? *Resources Policy*, vol. 76, pp. 1–6.

Challenges facing the Bulgarian economy on the road to euro area membership. 2022. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press. [Предизвикателства пред българската икономика по пътя към членство в еврозоната. 2022. София: Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“].

Croatian Bureau of Statistics – Republic of Croatia, viewed 20 Sept 2023. <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>

European Commission, ‘Bulgaria’s recovery and resilience plan’. viewed 20 Sept 2023. https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility/country-pages/bulgarias-recovery-and-resilience-plan_en

European Commission, ‘The Recovery and Resilience Plan for Croatia’. viewed 20 Sept 2023. https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility/country-pages/croatias-recovery-and-resilience-plan_en

European Council. Council of the European Union, ‘Infographic – Energy crisis: three coordinated EU measures to reduce bills’, viewed 01 October 2023. <https://www.consilium.europa.eu/bg/infographics/eu-measures-to-cut-down-energy-bills/>

Hamilton, J. 2003. What Is an Oil Shock? *Journal of Econometrics*, vol. 113 (2), pp. 363–398.

Ho, L., C. Gan, 2021. Foreign Direct Investment and World Pandemic Uncertainty Index: Do Health Pandemics Matter? *J. Risk Financial Manag.*, vol. 14 (3), p. 107. viewed 23 Sept 2023. <https://doi.org/10.3390/jrfm14030107>

Hristova, A., S. Petrova, E. Papazova, 2020. Evaluating the impact of distance learning in an electronic environment or other non-present forms on the effectiveness of school education. Sofia: *Institute for Research in Education*. pp. 42–67. [Оценка на въздействието на обучението от разстояние в електронна среда или други неприсъствени форми върху ефективността на училищното образование. 2020. София: *Институт за изследвания в образованието*, с. 42–67.] https://ire-bg.org/wpsite/wp-content/uploads/2020/11/Otsenka-vazdeystviето-na-ORES_IIO.pdf

International Monetary Fund ‘Policy responses to Covid-19 by country’, viewed Sept. 2021. <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#B>

Keček, D. 2023. The Effects of Rising Energy Prices on Inflation in Croatia. In: *Energies*, vol. 16. viewed 20 Sept 2023. <https://doi.org/10.3390/en16041583>

Kydland, F., E. Prescott, 1982. Time to Build and Aggregate Fluctuations. *Econometri-*

ca, vol. 50 (6), pp. 1345–1370.

Martínez-García, M., C. Ramos-Carvajal, Á. Cámara. 2023. Consequences of the energy measures derived from the war in Ukraine on the level of prices of EU countries. *Resources Policy*, vol. 86, viewed 28 Sept. 2023. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2023.104114>

Miklian, J., K. Hoelscher, 2021. SMEs and exogenous shocks: A conceptual literature review and forward research agenda. *International Small Business Journal*. vol. 40, Issue 2. pp. 178-204, viewed 28 Sept 2023. <https://doi.org/10.1177/02662426211050796>

Minasyan, G. 2004, *Foreign Debt. Theory, practice, management*. Sofia: Ciela. [Минасян, Г. 2004. *Външен дълг. Теория, практика, управление*. София: Сиела].

Ministry of Finance, *Annual overview of the Bulgarian economy in 2021*, viewed 01 October 2023. <https://www.minfin.bg/bg/873>

Ministry of Health Bulgaria, ‘*Spread of Covid-19 around the world*’, viewed 20 may 2021. <https://www.mh.government.bg/bg/informaciya-za-grazhdani/razprostrenie-na-covid-19-po-sveta-danni-na-ecdc/>

National Statistical Institute, ‘*GDP by production method, by sector*’, viewed 01 october 2023. <https://www.nsi.bg/bg/content/>

National Statistical Institute, ‘*Income from accommodation nights by month and statistical area*’, viewed 01 october 2023. https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pages/covid/REVENUE_August_2023_BUL_AI.xlsx

National Statistical Institute, *Statistic for Agriculture*, viewed 01 October 2023. https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/result.jsf?x_2=228

Nozharov, Sh. 2017. Exogeneity as a challenge of the modern economic theory. In: Mladenova, Z., I. Yakimova, V. Vladimirov (eds). *Collection of reports: Economics and economic theory: problems and interactions*. Varna: Nauka i ikonomika, pp. 108–117. [Ножаров, Ш. 2017. Екзогенността като предизвикателство на съвременната икономическа теория. В: Младенова, З., И. Якимова, В. Владимиров (съст.). *Сборник доклади: Икономика и икономическа теория: проблеми и взаимодействия*. Варна: Наука и икономика, с. 108–117].

Ramey, V. 2016. Macroeconomic shocks and their propagation. In: *Handbook of Macroeconomics*. 2nd edn, Elsevier.

Statistical Handbook 2001. Sofia: National Statistical Institute. [Статистически справочник 2001. София: Национален статистически институт].

Stoimenov, G. 2019. *Avian influenza in Bulgaria*. Sofia: Vetserviz EOOD – Pleven [Стоименов, Г. 2019. *Инфлуенца по птиците в България*. София: Ветсървиз ЕООД – Плевен].

Correspondence address:

Sonia Georgieva – Associate Professor, PhD

Sofia University St. Kliment Ohridski

Department of Economics

125, bd Tzarigradsko shosse, bl. 3, 1113 Sofia

Tel. (+359) 887 646476

E-mail: sonia@feb.uni-sofia.bg

Web of Science Researcher ID: ACM-7381-2022

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3163-4201>

Correspondence address:

Veselina Shalamanova – PhD student

Sofia University St. Kliment Ohridski

Department of Economics

125, bd Tzarigradsko shosse, bl. 3, 1113 Sofia

Tel. (+359) 893 434624

E-mail: veselinapg@uni-sofia.bg